

بررسی عوامل مؤثر بر کاهش کیفیت محیط شهری

دکتر مجتبی رفیعیان

عضو هیئت علمی گروه شهرسازی دانشگاه تربیت مدرس
(نویسنده و مسئول مکاتبات)

زهرا عسگری زاده

کارشناس ارشد شهرسازی از دانشگاه تربیت مدرس

چکیده

این مقاله با هدف سنجش میزان عدم رضایت ساکنین محدوده نواب از ۴ عامل اجتماعی - محیطی (شامل مولفه‌های فقدان بهداشت محیط، عدم احساس امنیت، آلودگی صوتی و آلودگی هوا) انجام گردیده است. حجم نمونه مطالعاتی شامل ۲۷۰ عدد پرسشنامه و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Spss تحلیل شد. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که تمامی عوامل مورد نظر در مدل تجربی در محدوده مطالعاتی با میزان نارضایتی ساکنین از محیط سکونت‌شان رابطه معنی داری دارند ($P < .05$). در مجموع میزان نارضایتی ساکنین نواب از مجموع عوامل مورد بررسی بالاتر از متوسط آن ($1 < 3.41 < 5$) با میانه نظری (۳) ارزیابی شد. میزان آزدگی ساکنین از تمامی عوامل مورد بررسی بالا و بیشتر از متوسط آن به دست آمد. بیشترین میزان نارضایتی ساکنین مربوط به احساس آزدگی از آلودگی هوا ($1 < 2.89 < 3$) با میانه نظری (۲) و کمترین میزان مربوط به آزدگی از فقدان بهداشت محیط ($1 < 2.02 < 3$) با میانه نظری (۲) بوده که در حد متوسط ارزیابی شد. همچنین در بررسی میزان تاثیرگذاری سه متغیر مستقل جنس، سن و طول مدت اقامت در محله بر روی میزان نارضایتی، نتایج نشان داد که هیچ کدام از این متغیرها بر ادراک احساس آزدگی ساکنین از عوامل مورد بررسی تاثیر گذار نبوده‌اند ($P > .05$).

واژگان کلیدی

نارضایتی، احساس آزدگی، ارزش‌های محیطی، نواب.

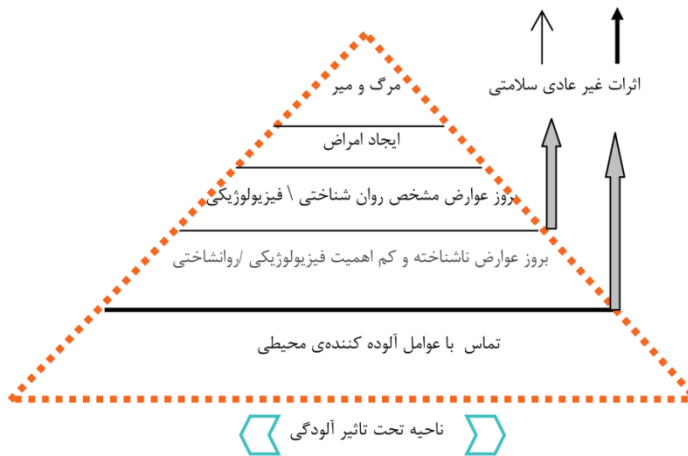
مقدمه

امروزه اهمیت محیط‌های سکونتی به ویژه در نواحی شهری به عنوان زیستگاه اصلی ساکنین افزایش یافته است. از طرفی افول ارزش‌های محیطی در این نواحی و در معرض قرار گیری ساکنین با انواع آلودگی‌ها موجبات بروز عدم رضایتمندی را فراهم کرده است. از طرفی آگاهی از شدت اثرات نامطلوب این عوامل بر روی کیفیت زندگی و سلامت اشخاص، بر اهمیت این مساله تاکید کرده است. در این تحقیق سعی بر آن بوده مجموعه عواملی که منجر به عدم رضایتمندی و احساس آزدگی ساکنین نواب از ناحیه سکونتی‌شان شده را شناسائی و به صورت کمی بیان گردد.

۲- چارچوب نظریه‌ای تحقیق

مسائل محیطی از جنبه‌های گوناگون و در سطوح مختلفی از سطح جهانی تا محلی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند (Von Winterfeldt and Edwards, 1986). از جمله مهمترین سطوح مورد بررسی، سطح محلی (شامل واحد مسکونی و محیط زندگی افراد) می باشد که ساکنین در معرض تعداد زیادی از انواع مختلف آلاینده‌های محیطی قرار دارند (Van Poll, 1997). در این سطح به اختلالاتی که برای زندگی انسان به وجود می‌آید، پرداخته می شود. افرادی که به صورت منظم در معرض این اختلالات قرار دارند، بر اهمیت این مساله تاکید کرده‌اند. ممکن است آسیب فیزیکی واقعی، محدود به سطح فردی باشد، اما مقیاس و فراوانی رخداد آثار، این موضوع را به یکی از مباحث اساسی محافظت محیطی تبدیل کرده است (Von Winterfeldt and Edwards, 1986) به آثاری که در این نقل قول از آنها یاد شد، آزدگی اطلاق می‌شود. اثرات زیان‌آور سلامتی ناشی از تنزل محیطی در رنجی از آزدگی تا مرگ و میر متفاوت است. گر چه آزار ناشی از تنزل کیفیت محیطی بر روی سلامتی شدتش بسیار کمتر از شیوع بیماری‌ها و یا مرگ و میر است، با وجود این احساس آزدگی بدین خاطر که تعداد زیادی از مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد، موضوع نگران‌کننده‌ای است (Van poll, 1997, p: 4). به علاوه اثر تاثیرات محیطی بر روی سلامت همگانی (عمومی) کمتر مورد توجه قرار گرفته است (Kasl, 1990, p: 479-490). همان طور که در هرم سلامتی ملاحظه می‌شود، سطحی وسیعی از مردم در معرض آلودگی‌های محیطی قرار دارند که در مقایسه با سطوح مرگ و میر، امراض و ... قابل توجه می‌باشد (نمودار ۱-۱). برای مثال در سال ۱۹۹۲ در هلند مرگ و میر ناشی از سرطان از هر ۱۰۰۰۰۰ نفر ۲۳۵ نفر بوده است (Van poll, 1997, p: 3). همچنین بر طبق یک بررسی توسط Peto و Doll در سال ۱۹۸۱، ۲ درصد از مرگ و میر ناشی از سرطان به آلودگی‌های محیطی، خصوصاً آلودگی‌های هوا، قابل استناد می‌باشد.

نمودار ۱-۱- هرم سلامتی

منبع: (van poll, 1997, p: 4)

عوامل محیطی که در بالا ذکر شدند، ممکن است به عنوان محرک‌های تنش را ادراک شوند. محرک‌های تنش زای محیط اطراف^۱ آن دسته از شرایط مزمن، ماندگار و جامع^۲ محیطاند که در حالت کلی نمایانگر تحریک عصبی آزاردهنده‌ای که به عنوان محرک برای فرد این التزام را به وجود می‌آورند که یا با آنها سازگاری پیدا کند و یا بر آنها غلبه کند، می باشند (Campbell, 1983). بدین ترتیب آزرده‌گی، به عنوان یک احساس ناراضی‌تی همراه با هر عامل یا شرایطی که بر این باوریم تأثیر بدی بر روی فرد و یا یک گروه می‌گذارد، تعریف شده است (Linavall and Radford, 1973, p: 136). معنای ضمنی آن عبارت است از محدودیت، مانع (دردسرساز)، زشتی، ناراحتی و ناسازگاری و یا ناامیدی (Campbell, 1983). اغلب به عنوان معیاری برای سنجش پیامدهای منفی محرک‌های احساسی از در معرض قرار گرفتن با عوامل مختلف محیطی (همچون صدا، بوی بد، خطرات ایمنی (اجتماعی)، ازدحام به کار رفته است. لذا این احساس به عنوان متداول‌ترین اثر از ویژگی‌های نازل محیطی می‌باشد که تأثیر منفی‌ای بر روی رضایتمندی سکونتی می‌گذارد (Van poll, 1997, p: 17). کیفیت محیط‌های شهری توسط سنجش مجموعه عوامل مثبت و منفی تاثیر گذار در ادراک ساکنین قابل اندازه گیری است. در زمینه شناسایی مجموعه عوامل منفی تاثیر گذار در ناراضی‌تی سکونتی ساکنین، تحقیقات گسترده‌ای توسط محققین صورت گرفته است که در ادامه به بررسی آنها و تعریف شاخص‌های ناراضی‌تی معطوف به محدوده مطالعاتی پرداخته شده است.

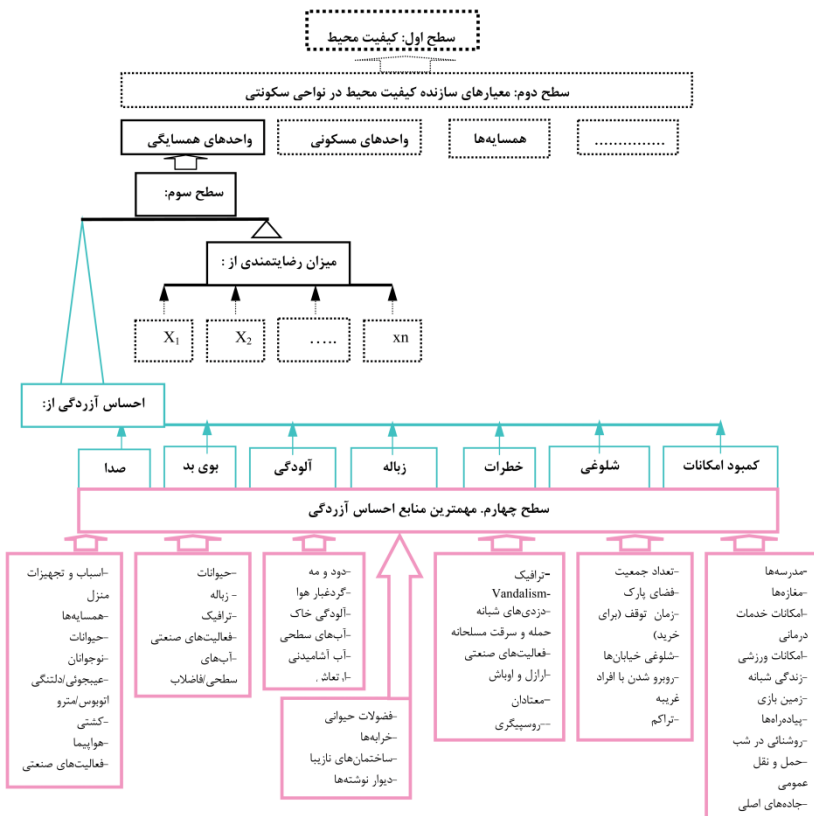
کیفیت محیط‌های محلی تنها توسط عوامل فیزیکی تعیین نمی‌شوند بلکه در کنار ویژگی‌های فیزیکی، ویژگی‌های روان شناسی اجتماعی و ویژگی‌های محیط ساخته شده نیز از ویژگی‌های

مهمی می‌باشند که در بررسی کیفیت محیط باید بررسی شوند (Van poll, 1997, p: 151). ویژگی‌های اجتماعی-روانشناختی مهم محیط‌های مسکونی عبارتند از حس اجتماع (Campbell et al, 1976)، ازدحام و شلوغی (Baum and Paulus, 1987) و مخاطرات ایمنی اجتماعی (Lewis and Maxfield, 1980)، از خصوصیات محیط مصنوع موجود بودن و قابل دسترس بودن امکانات و خدمات واحد همسایگی است (Carp et al, 1976). در مبانای نظری مطالعه شده، در کنار مخاطرات صنعتی، از مخاطراتی که اصطلاحاً مخاطرات ایمنی اجتماعی خوانده می‌شوند نیز بحث شده است. از نمونه‌های این مخاطرات می‌توان به دزدی، واندالیسم، تجاوز و مورد حمله قرار گرفتن، و یا حضور معتادان در واحد همسایگی اشاره کرد (Baba and Austin, 1989; White et al, 1987). یکی دیگر از مخاطرات ایمنی به ترافیک مربوط می‌شود. سرانجام، جدای از انواع گوناگون آلودگی هوا (وجود ذرات معلق، گرد و خاک و غبار و ...)، آلودگی آب (آب آشامیدنی، آبهای سطحی) (Carp and Carp, 1982) و خاک را نیز می‌توان در نظر گرفت. در مجموع، ویژگی‌هایی که به محیط کیفی و به صورت ضعیف نگهداری شده مرتبط هستند و بر روی ظاهر واحد همسایگی تاثیر می‌گذارند، به وجود آورنده مواردی هستند که از آنها تحت عنوان آشغال یاد می‌شود. آثار آزارنده این منابع تولید و پخش کننده بوی بد بر روی ساکنین محیط‌های مسکونی شهری به صورت وسیعی مورد مطالعه قرار گرفته است (Van poll, 1997). از دیگر منابع رایج بوی بد در محیط مسکونی شهری می‌توان به آشغال و زباله، فاضلاب، آبهای سطحی، و فضولات حیوانات اشاره کرد. مخاطرات ایمنی خارجی از سوی منابعی از قبیل حمل و نقل، نگهداری و پردازش مواد خطرناک، بر ساکنین تحمیل می‌شوند. به طور خاص کارخانه‌های صنعتی بزرگ (شیمیایی، اتمی) در این فعالیت‌ها بیشترین سهم را دارند و بنابراین انتظار می‌رود که از منابع عمده مخاطرات ایمنی خارجی باشند (Cook, 1983; Bachrach and Zautra, 1985).

در سال ۱۹۹۰ پولس، استگ و کوتز-کمرلینگ یک مطالعه پرسشنامه‌ای از پاسخ ۴۸۷ نفر ساکنین شهر گرونینگن انجام دادند. در این مطالعه از مخاطبان خواسته شد تا میزان رضایتمندی‌شان از منزل و واحد همسایگی فعلی‌شان را بیان کنند. نتایج نشان داد که در کل آزاردهنده ترین مشخصه‌های مسکونی عبارت بودند از بوی بد، آزدگی از فضولات حیوانی، مخاطرات ایمنی اجتماعی (جرم)، آزدگی از سروصدای همسایه‌ها، آشغال و زباله، آزدگی از سروصدای ترافیک، و وضعیت نامناسب نگهداری واحد همسایگی. باز طریق تحلیل عاملی امتیازهای آزدگی مشخصه‌های مسکونی، پنج عامل قابل تفسیر پدیدار شدند: آزدگی از ترافیک، وضعیت نگهداری/آشغال واحد همسایگی، آزدگی از سروصدای مخاطرات امنیت اجتماعی، و آزدگی از بوی بد. در تحلیل رگرسیون چندمتغیره، بیشترین سهم واریانس شرح داده شده در رضایتمندی از منزل مسکونی را می‌توان با عواملی تحت عنوان آزدگی از سروصدای و آزدگی از ترافیک، شرح داد. رضایتمندی از واحد همسایگی عمدتاً به آزدگی ناشی از آشغال

و مواد زاید در واحد همسایگی و آزدگی ناشی از سروصدا بستگی داشت (Van Poll, 1997). روبین و همکارانش در سال ۲۰۰۶ مطالعه‌ای را در فرانسه (۹۲۶ نفر) انجام دادند که در آن برای اندازه‌گیری آزدگی‌های محیطی ادراک شده در محیط‌های شهری، یک مقیاس ساخته و به آن اعتباردهی شد. این مقیاس همه وضعیت‌هایی را که بالقوه آزارنده^۳ بودند، و در زندگی روزمره ساکنین شهر به آنها برخورد داشته را شامل می‌شد. بر اساس نتایج حاصل از دسته‌بندی تحلیل عاملی، هفت بعد اصلی حاصل شد. احساس ناامنی، عدم راحتی مرتبط با استفاده از حمل و نقل عمومی، آزدگی‌های محیطی و نگرانی در مورد آکولوژی جهانی، عدم کنترل بر روی استفاده از ماشین، نامدنی‌های مربوط به شریک شدن چند استفاده کننده در استفاده از فضاهای عمومی، نبود کارایی منتج از تراکم جمعیت و ناامن بودن و رو به تنزل بودن محیط زندگی (Robin et al, 2007).

نمودار ۱-۲- مهمترین منابع احساس آزدگی در مدل تئوری ارزیابی کیفیت محیط سکونتی

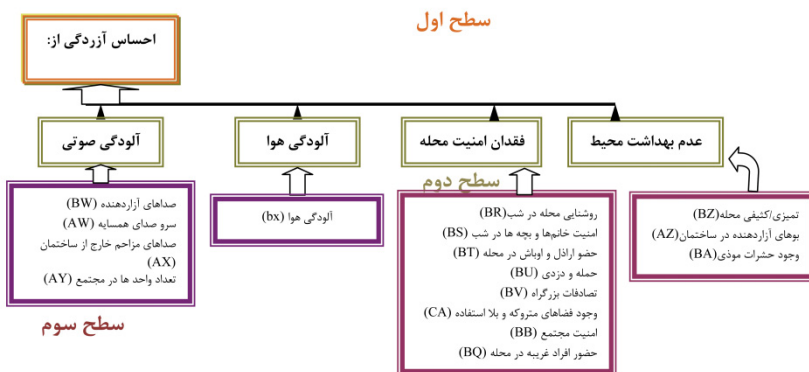

ماخذ: (van poll, 1997, p: 24) با تصحیح و تکمیل نگارندگان

دسته‌ای دیگر از اظهارنظرها به منابع به وجود آورنده اشکال گوناگون نارضایتی می‌پردازد. برای مثال، منابع عمده آلودگی صوتی مشخص شده در (برنامه ملی سیاست محیطی NEPP) عبارتند از ترافیک جاده‌ای، قطارها، هواپیما و فعالیت صنعتی. پتانسیل‌های ایجاد و القای آلودگی ناشی از آلودگی صوتی با منشاء ترافیک جاده‌ای، هواپیما، (Vanpoll, 1997) و یا قطارها (Howarth and Griffin, 1990) مشخص شده‌اند. با این وجود دیگر منابع مربوط به آلودگی صوتی مربوط می‌توانند از وسایل درون خانه، همسایه‌ها، و جوانان/ بچه‌های در حال بازی کردن باشد. در سطح سوم مدل تئوری سنجش کیفیت محیط (نمودار ۱-۲) از هفت عامل آلودگی محیطی یاد شده که در پایین‌ترین سطح (سطح ۴) آن مهمترین منابع احساس نارضایتی ذکر گردیده است.

میزان آلودگی ناشی از یک منبع خاص، تحت تاثیر فراوانی آن منبع، وقوع، شدت و دوام آن قرار می‌گیرد. در آن صورت می‌توان میزان آلودگی تجربه شده از سوی مردم را به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم اندازه‌گیری کرد (Dravnieks and O'Neill, 1979). در روش مستقیم مخاطب مورد سوال مستقیم قرار می‌گیرد که چه میزان از موضوعات مورد بررسی اذیت می‌شود. در روش غیر مستقیم از ساکنین می‌خواهند که یک منبع مشخص را بر اساس میزان تکرار، شدت و زمان استمرار آن ارزیابی کنند و بدین ترتیب حاصل مجموع ارزیابی‌های مخاطبین معیار تخمین غیر مستقیمی را جهت کسب میزان احساس آلودگی ارائه می‌دهد (Van poll, 1997, p: 17).

نمودار ۱-۳- مدل تئوری سنجش میزان نارضایتی از آلودگی‌های اجتماعی- محیطی در محدوده مطالعاتی

ماخذ: نگارندگان

۲- روش تحقیق

در سنجش میزان آزدگی درک شده از سوی ساکنین نواب بر روی مولفه های آزددهنده ی اجتماعی- محیطی از روش مستقیم به صورت طرح سئوالاتی راجع به اینکه چه میزان از آلودگی های مورد نظر اذیت می شوند، استفاده شد. بدین ترتیب از مدل تئوری مطابق با نمودار ۱-۳، در ۴ مولفه (میزان آزدگی از عدم احساس امنیت، فقدان بهداشت محیط، آلودگی هوا و آلودگی صوتی) به صورت سلسله مراتبی در سه سطح استفاده شد و از ساکنان نواب خواسته شد که میزان آزدگی از هر یک از فاکتورهای مورد نظر را در طیف لیکرت ۵ گزینه ای از "خیلی زیاد" تا "خیلی کم" ارزیابی کنند. برای جمع آوری اطلاعات از حجم نمونه ۲۷۰ پرسشنامه استفاده شد. ابتدا سایت مورد نظر به سه قسمت تقسیم، که این جداسازی منطبق بر فزایندهای اجراء شده در پروژه نواب (فاز ۱، فاز ۲ و فاز ۳) بود. شیوه توزیع پرسشنامه در هر قسمت بر اساس تعداد واحدهای موجود در هر فاز بوده که به صورت تصادفی انتخاب شدند. نحوه پر کردن پرسشنامه ها به دو صورت مصاحبه رودرو با مخاطب و یا دادن آنها به ساکنان و تحویل گرفتن در مراجعات بعدی بود. در جدول ۱-۱ نحوه پراکنش نمونه ها در هر یک از محدوده ها ارائه شده است. داده ها توسط نرم افزار SPSS و روش های آماری همچون آزمون T تک نمونه ای، آزمون لون، آزمون Tukey و T دو نمونه ای تحلیل شدند.

جدول ۱-۱- تعداد نمونه در هر یک از ۶ محدوده مطالعاتی

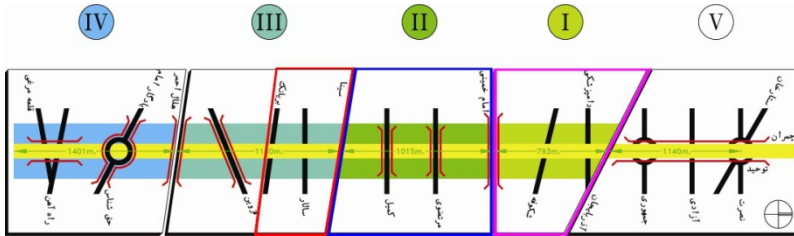
شماره فاز	تعداد کل
فاز ۱	۱۰۰
فاز ۲	۹۰
فاز ۳	۸۰
مجموع	۲۷۰

۳- معرفی محدوده مطالعاتی

پروژه عظیم نواب با دیدگاه های خاص نوسازی شهری واقع در مرز غربی منطقه ۱۱ و مرز شرقی منطقه ۱۰ می باشد. محدوده مطالعاتی شامل سه فاز اجرا شده پروژه نواب حد فاصل تقاطع خیابان آذربایجان تا تقاطع بریانک به شرح ذیل می باشد:

فاز اول- تقاطع خیابان آذربایجان تا تقاطع امام خمینی بطول ۷۹۳ متر،
 فاز دوم- تقاطع خیابان امام خمینی تا تقاطع سینا بطول ۱۰۱۵ متر و
 فاز سوم- تقاطع خیابان سینا تا بریانک (سازمان نوسازی، ۱۳۸۲).

نقشه ۱-۱- محدوده مورد مطالعه (فاز ۱، ۲ و ۳ نواب)

ماخذ: سازمان نوسازی تهران، ۱۳۸۶

نواب در زمره آن دسته از بافت‌های شهری تهران است که در روند گسترش تهران به خارج از باروهای ناصری در غرب تهران شکل گرفته است. سابقه ایجاد محلات اولیه این حوزه به حدود ۶۰ سال پیش بر می‌گردد (مهندسین مشاور باوند، ۱۳۷۶). بافت قدیمی منطقه مورد نوسازی نواب از نظر کالبدی دارای بافتی فشرده و ریز دانه با تراکم بالای جمعیتی و ساختمانی بوده است (تبریزی، ۱۳۸۳، ص ۱۶۲). از دیگر خصوصیات این بافت می‌توان به بالا بودن حجم تردد و شکل‌گیری ساخت و سازهایی متناسب با موضوع حمل و نقل و خدمات وابسته به آن در طول این مسیر (سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران، ۱۳۷۶، ص ۲۲) و منطقه ای که عمدتاً جاذب طبقه مهاجر کارگر و یا کارمندان پایین بوده (سلیمی، ۱۳۸۳، ص ۱۸) اشاره کرد. از طرفی احداث معبر سریع‌السیری که جنوب به شمال تهران را متصل نماید از سالیان گذشته مطرح بوده و ضرورت اجرای آن در کلیه مطالعات و تحقیقات به عمل آمده، تایید شده است (سازمان نوسازی، ۱۳۸۲). اولین طرحی که نواب را مورد توجه قرار داد، طرح جامع اول تهران مصوب ۱۳۴۷ بود (مهندسین مشاور ویکتور گروئن و فرمانفرمایان، ۱۳۴۷) پس از آن در سایر طرح‌ها از جمله طرح سوپرتو (مهندسین مشاور سبزینه راه، ۱۳۷۹) دنبال شد. شهرداری تهران در سال ۱۳۶۹ طراحی و اجرای بزرگراه مذکور را با اولویت ویژه در دستور کار خود قرار داد و برای اولین بار به بدنه‌سازی اطراف محور نواب پرداخته شد (سازمان نوسازی، ۱۳۸۲). اجرای واقعی پروژه در سال ۱۳۷۳ آغاز شد.

پروژه بازسازی و طراحی بزرگراه نواب از جمله پروژه‌هایی است که در طی دو دهه گذشته به بهره‌برداری رسیده و به نظر می‌رسد این پروژه یکی از تبلورات عدم توجه به کیفیت محیطی می‌باشد (نکویی،). به نظر می‌رسد در جریان مداخلات صورت گرفته در بافت فرسوده قدیم نواب نحوه شکل‌گیری و ساخت و ساز آن موجب بروز مسائلی برای ساکنین فعلی آن شده که موجبات نارضایتی ساکنین را فراهم کرده است. از جمله می‌توان به بروز مسائلی همچون بارگذاری شدید جمعیت در محدوده طرح، جانمایی طرح در حداقل فاصله از محل ترافیک، مساله آلودگی هوا و آلودگی صوتی برای ساکنان، نبود امکان ایجاد فضای سبز،

عدم رعایت سلسله مراتب دسترسی، شکل‌گیری فعالیت‌های مخدوش و ناهنجار در میان ساختمان‌های مسکونی به‌خاطر پراکندگی و رهاشدگی بافت اجتماعی و بوجود آمدن فضاهای ناامن و بی‌دفاع در پوسته و بافت (سازمان نوسازی شهر تهران، ۱۳۸۶) اشاره کرد. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، در این مقاله به سنجش میزان نارضایتی از آزدگی‌های اجتماعی-محیطی که ساکنین فعلی نواب با آنها درگیر می‌باشند، پرداخته شده است.

۴- نتایج و تحلیل داده‌ها

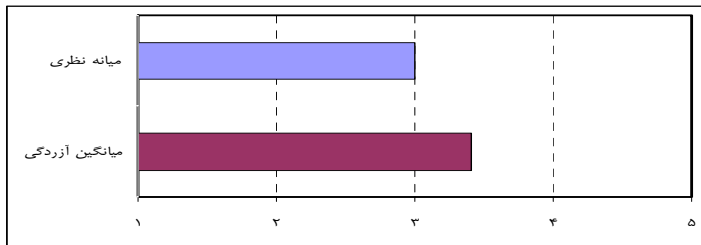
مهم‌ترین نتایج حاصل از سنجش میزان آزدگی ساکنان نواب از آزدگی‌های اجتماعی-محیطی به شرح زیر بوده است:

جدول ۱-۲- نتایج آزمون T تک نمونه‌ای- میزان نارضایتی از محدوده سکونتی نواب

	Test Value = 0					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
میزان نارضایتی	65.770	269	.000	3.41111	3.3090	3.5132

-نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه‌ای^۴ حاکی از آزدگی ساکنان نواب از آزدگی‌های اجتماعی-محیطی محل سکونت خود می‌باشد. میانگین نارضایتی ساکنان نواب برابر با ۳/۴۱ به دست آمد. همان‌طور که قبلاً اشاره گردید در پرسشنامه از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت استفاده و رتبه‌های ۱ تا ۵ به پاسخ‌ها اختصاص داده شد. امتیاز ۱ نشان دهنده کمترین میزان نارضایتی

نمودار ۱-۴- مقایسه میزان نارضایتی ساکنین نواب با میانه نظری

ساکنین از سوال مربوطه و امتیاز ۵ نشان دهنده بیشترین میزان نارضایتی است. بدین ترتیب عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها انتخاب شد. سپس میانگین امتیاز نارضایتی با عدد ۳ مقایسه گردید. بالاتر بودن میانگین نارضایتی در محدوده مطالعاتی از میانه نظری نشان دهنده

بالتر بودن میزان آزدگی ساکنین از به اندازه ۴۱. بالاتر از متوسط آن می‌باشد. این میزان با اطمینان ۹۹ درصد قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

-نتایج آمار توصیفی نشان داد که حدود ۴۵ درصد از ساکنین میزان آزدگی از مجموع فاکتورهای محیطی بررسی شده را متوسط، ۴۲.۶ درصد به صورت خیلی زیاد و زیاد و ۱۲.۳ درصد کم و خیلی کم ارزیابی کردند. بدین ترتیب بیشترین درصد (حدود ۸۷ درصد) محدوده سکونتی نواب را در رنجی از میزان آزدگی متوسط تا خیلی زیاد عنوان کردند.

جدول ۱-۳- نتایج آمار توصیفی میزان نارضایتی از عوامل محیطی - اجتماعی ساکنین نواب

	تعداد	درصد
خیلی کم	1	.4
کم	32	11.9
متوسط	122	45.2
زیاد	85	31.5
خیلی زیاد	30	11.1
مجموع	270	100.0

-بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون T تک نمونه‌ای، هر چهار متغیر اصلی تحقیق یعنی: "فقدان بهداشت محیط"، "عدم احساس امنیت محله"، "آلودگی هوا" و "آلودگی صوتی" با متغیر وابسته "نارضایتی ساکنان نواب" رابطه معنی داری داشته‌اند ($P < .01$) و با اطمینان ۹۹ درصد قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارا می‌باشند.

نمودار ۱-۵- میزان احساس نارضایتی از آلودگی‌های محیطی - اجتماعی ساکنین نواب

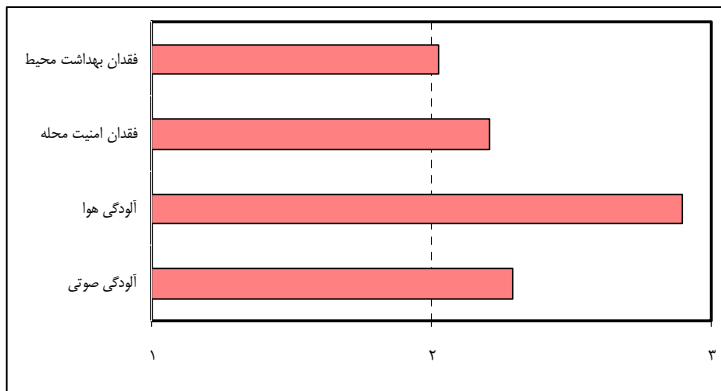

جدول ۱-۴- نتایج آزمون T تک نمونه ای- میزان نارضایتی از آلودگی های اجتماعی- محیطی

	Test Value = 0					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
آلودگی صوتی	56.429	269	.000	2.29259	2.2126	2.3726
آلودگی هوا	139.974	269	.000	2.89630	2.8556	2.9370
فقدان امنیت محله	58.793	269	.000	2.20741	2.1335	2.2813
عدم بهداشت محیط	49.672	269	.000	2.02593	1.9456	2.1062

در بررسی متغیرهای میزان نارضایتی ساکنان نواب از آلودگی های اجتماعی- محیطی، در حالی که میانه نظری آلودگی ساکنان نواب از آلودگی های اجتماعی- محیطی محل سکونت خود ۲ بوده، میانگین "آلودگی هوا" با ۲/۸۹ بیشترین امتیاز، "آلودگی صوتی" با ۲/۲۹ و گویه های "فقدان امنیت محله" با ۲/۲ بالاتر از متوسط میزان نارضایتی و "عدم بهداشت محیط" با ۲/۰۲ کمترین امتیاز را داشته که در حد متوسط ارزیابی شد. مقادیر فوق با اطمینان ۹۹ درصد قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارند.

نمودار ۱-۶- میزان نارضایتی از آلودگی های اجتماعی محیطی در محدوده سکونتی نواب

در بررسی مقایسه وضعیت میزان نارضایتی ساکنین از انواع آلودگی ها در هر سه فاز نتایج نشان داد که بیشترین آزارندگی ناشی از آلودگی هوا و کمترین آزارندگی ناشی از بهداشت محیط می باشد (جدول ۱-۵).

جدول ۱-۵- مقایسه میزان نارضایتی از آزردهی های اجتماعی محیطی در فازهای نواب

شماره فاز	عدم بهداشت محیط	فقدان امنیت محله	آلودگی هوا	آلودگی صوتی
یک	2.0300	2.0400	2.9100	2.1500
دو	1.9889	2.2667	2.8778	2.4111
سه	2.0625	2.3500	2.9000	2.3375

- با استفاده از آزمون لون^۵ تفاوت معناداری میان فازهای یک، دو و سه نواب در رابطه با متغیرهای "عدم بهداشت محیط"، "آلودگی هوا" و "آلودگی صوتی" دیده نشد.
 - در رابطه با متغیر "امنیت محله" تفاوت معناداری میان فازهای یک، دو و سه نواب وجود دارد. به نحوی که فاز یک به میزان ۲/۴۲ امتیاز نسبت به فاز دو و به میزان ۳/۵۸ امتیاز نسبت به فاز سه از وضعیت مطلوب تری برخوردار است. این بدین معنی است که با حرکت از فاز ۱ به ۲ و از فاز ۲ به ۳ از میزان امنیت کاسته می گردد (جدول ۱-۶).

جدول ۱-۶- نتایج آزمون Tukey- مقایسه وضعیت نارضایتی از فقدان امنیت محله

	شماره فاز (I)	شماره فاز (J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tukey HSD	فاز ۱	فاز ۲	*-۲.۴۲۱۱	.۸۹۷۸	.۰۲۰	-۴.۵۳۷۳	-۰.۳۰۵۰
		فاز ۳	*-۳.۵۸۵۰	.۹۲۶۹	.۰۰۰	-۵.۷۶۹۶	-۱.۴۰۰۴
	فاز ۲	فاز ۱	*۲.۴۲۱۱	.۸۹۷۸	.۰۲۰	.۳۰۵۰	۴.۵۳۷۳
		فاز ۳	-۱.۱۶۳۹	.۹۴۹۵	.۴۳۹	-۳.۴۰۱۸	۱.۰۷۴۰
	فاز ۳	فاز ۱	*۳.۵۸۵۰	.۹۲۶۹	.۰۰۰	۱.۴۰۰۴	۵.۷۶۹۶
		فاز ۲	۱.۱۶۳۹	.۹۴۹۵	.۴۳۹	-۱.۰۷۴۰	۳.۴۰۱۸

The mean difference is significant at the .05 level.

- نتایج آزمون T دونمونه‌ای در بررسی میزان تاثیر متغیرهای مستقلی همچون جنس، سن و طول مدت اقامت در محله نشان داد که هیچ کدام از این متغیرها بر روی میزان رضایت و نارضایتی ساکنین نواب تاثیرگذار نبوده اند. بدین معنی که میزان احساس آزردهی ساکنین نواب چه مرد چه زن، در هر گروه سنی از انواع آلودگی‌ها یکسان بوده و به مدت زمان اقامت در محله بستگی ندارد.

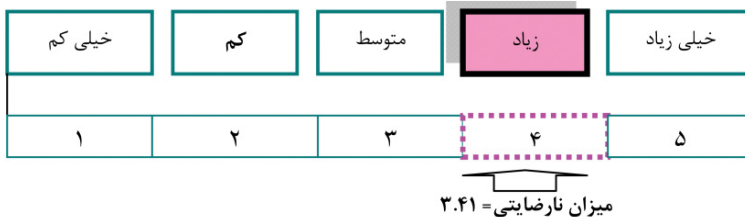
جدول ۱-۷- مقایسه ارتباط بین متغیرهای مستقل بر عوامل نارضایتی

		N	Correlation	Sig.
Pair 1	جنس & بهداشت محیط	270	.005	.939
Pair 2	جنس & امنیت محله	270	.005	.941
Pair 3	جنس & آلودگی هوا	270	-.037	.546
Pair 4	جنس & آلودگی صوتی	270	.096	.116
Pair 5	سن & بهداشت محیط	270	.095	.120
Pair 6	سن & امنیت محله	270	-.017	.778
Pair 7	سن & آلودگی هوا	270	.006	.917
Pair 8	سن & آلودگی صوتی	270	.091	.136
Pair 9	مدت زندگی در محله & بهداشت	270	.054	.376
Pair 10	مدت زندگی در محله & امنیت محله	270	.114	.062
Pair 11	مدت زندگی در محله & آلودگی هوا	270	.094	.125
Pair 12	مدت زندگی در محله & آلودگی صوتی	270	.052	.392

۴- جمع بندی

ارزیابی ساکنین از مجموعه عوامل ایجاد کننده رضایتمندی و عدم آن از محل سکونت شان در برنامه ریزی به منظور ارتقاء کیفیت و ایجاد محیط‌های سکونتی رضایت بخش شهروندان ارزشمند بوده و گام موثری در جهت مطلوبیت این فرایند می باشد. سنجش عوامل بوجود آورنده احساس آزدگی (نظیر آلودگی هوا، صوتی، فقدان بهداشت محیط، عدم احساس امنیت و ...) با استفاده از روش‌های مستقیم و غیر مستقیم قابل قیاس می‌باشد. روش مستقیم با استفاده از نظرات و دیدگاه‌های ساکنین در مورد عوامل بر هم زنده رضایتمندی و شدت آن، از جمله مناسب‌ترین روش‌ها است که در این تحقیق، از این روش در قالب مدل تئوری سنجش عدم رضایتمندی ساکنین محدوده نواب استفاده شد. با توجه به نمودار ۱-۷ نتایج تحقیق حاکی از بالا بودن میزان نارضایتی، افول ارزش‌های محیطی و احساس آزدگی ساکنین نواب از مجموعه عوامل مورد بررسی بود.

نمودار ۱-۷- وضعیت میزان نارضایتی ساکنین از انواع آلودگی‌ها در محدوده سکونتی نواب

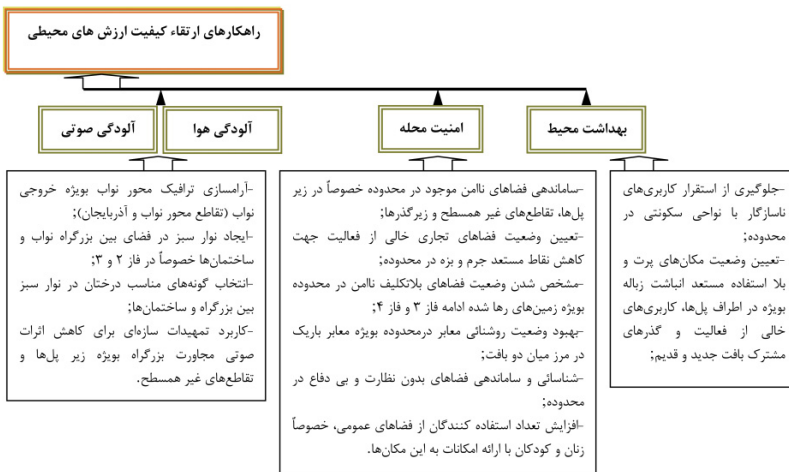

جدول ۱-۸- وضعیت میزان ناراضی‌تبی از ارزش‌های محیطی در محدوده سکونتی نواب

وضعیت	<1>(میان‌ه نظری ۲)<2>Mean ۳	آزردگی‌های اجتماعی-محیطی
ناراضی	2.29259	آلودگی صوتی
ناراضی	2.89630	آلودگی هوا
ناراضی	2.20741	فقدان امنیت محله
متوسط	2.02593	عدم بهداشت محیط

با توجه به بالا بودن میزان احساس ناراضی‌تمندی ساکنین نواب، لزوم بهبود و ارتقاء سطح کیفی عوامل مورد بررسی به منظور کاهش اثرات منفی‌شان بر سلامت عمومی ساکنین، ارتقاء کیفیت زندگی، حس رفاه و رضایتمندی ساکنین این محدوده ضروری به نظر می‌رسد. همان‌طور که گفته شد، بالاترین میزان ناراضی‌تبی مربوط به آلودگی هوا و پس از آن آلودگی صوتی

نمودار ۱-۸- راهکارهای ارتقاء کیفیت ارزش‌های محیطی در محدوده سکونتی نواب

می‌باشد، به نظر می‌رسد انجام اقدامات لازم در این زمینه و همچنین ارائه راهکارهای کالبدی و غیر کالبدی در جهت افزایش حس امنیت، ارتقاء احساس رضایتمندی، ایجاد حس رفاه و آسودگی ساکنین تاثیر گذار باشد. همچنین ارتقاء سطح کیفی بهداشت محیط در ایجاد محیط‌های سالم و سلامت ساکنین نقش عمده‌ای دارد. در این خصوص با توجه به نمودار ۱-۸ راهکارهایی در جهت ارتقاء هر یک از ارزش‌های محیطی مورد بررسی ارائه شده است.

فهرست منابع

- ۱- سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران، "نظام هدایت و کنترل توسعه تهران: یک رویکرد مفهومی"، حوزه معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران، ۱۳۷۶.
- ۲- سازمان نوسازی شهر تهران، "گزارش عملکرد سازمان در خصوص نوسازی بافت‌های فرسوده"، اردیبهشت ۱۳۸۲.
- ۳- سلیمی، نغمه، "احساس امنیت در نواب و پسکرانه هایش"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۳.
- ۴- مهندسین مشاور باوند، "طرح ویژه پیرامون نواب"، شرکت تهران تدبیر بافت، مهرماه ۱۳۷۶.
- ۵- مهندسین مشاور سبزینه راه، "مطالعات مرحله دوم ایمن سازی ترافیکی محور نواب"، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران، اسفند ماه ۱۳۷۹.
- ۶- مهندسین مشاور ویکتور گروئن و فرمانفرمایان، "طرح جامع تهران"، سازمان برنامه و بودجه، آذر ماه ۱۳۴۷.
- 7-Howarth, H. V. C., and Griffin, M. J. (1990). The relative importance of noise and vibration from railways. *Applied Ergonomics*, 21 (2), 129-134.
- 8-Van Poll, R. (1997). The perceived quality of the urban residential environment . A multiattribute evaluation. PhD-thesis, Center for Energy and Environmental Studies (IVEM), University of Groningen (RuG), The Netherlands
- 9-BABA, Y. and AUSTIN, D. M. (1989) Neighborhood environmental satisfaction, victimization, and social participation as determinants of perceived, neighborhood safety, *Environment and Behavior*, 21(6), pp. 763-780
- 10-Lewis, D. A., and Maxfield, M. G. (1980). Fear in the neighbourhoods: an investigation of the impact of crime. *British Journal of Psychology*, July, 160-189.
- 11-White, M., Kasl, S. V., Zahner, G. E. P., and Will, J. C. (1987). Perceived crime in the neighborhood and mental health of women and children. *Environment and Behavior*, 19 (5), 588-613.
- 12-Lindvall, T., and Radford, E. P., (1973). "Measurement of Annoyance Due to Exposure to Environmental Factors". *Environmental Research*, 6, 1-36.
- 13-Campbell, J. M., (1983). "Ambient Stressors". *Environment and Behavior*, 15 (3), 355-380.
- 14-Kasl, S. V., (1990). "Quality of the Residential Environment, Health, and Well Being. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*", 66 (5), 479-490.
- 15-Doll, R., and Peto, R., (1981). "The Causes of Cancer: Quantitative Estimates of Avoidable Risks of Cancer in the United States Today". *Journal of the National Cancer Institute*, 66, 1191-1308.
- 16-Von Winterfeldt, D., and Edwards, W. (1986). *Decision analysis and behavioral research* (1st ed.). pp. 604. Cambridge: Cambridge University Press.
- 17-Van Poll, R. (1997). The perceived quality of the urban residential environment . A multiattribute evaluation. PhD-thesis, Center for Energy and Environmental Studies (IVEM), University of Groningen (RuG), The Netherlands.

- 18-Campbell, J. M. (1983). Ambient stressors. *Environment and Behavior*, 15 (3), 355-380.
- 19-Bonaiuto, M., Fornara, F., & Bonnes, M.(2003). Indexes of perceived residential environmental quality and neighbourhood attachment in urban environments: A confirmation study on the city of Rome. *Landscape and Urban Planning*, 65, 41-52.
- 20-Robin, M, Matheau-Police, A, Couty,C, (2007), Development of a scale of perceived environmental annoyances in urban settings, *Journal of Environmental Psychology* 27 55-68
- 21-Baum, B., and Paulus, P. B. (1987). Crowding. In D. Stokols, and I. Altman (Ed.), *Handbook of environmental psychology* (vol. 1, pp. 533-570). New York Chicester Brisbane Toronto Singapore: John Wiley and Sons.
- 22-Campbell, A., Converse, P. E., and Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: perceptions, evaluations and satisfactions*. New York: Russel Sage Foundation.
- 23-Lewis, D. A., and Maxfield, M. G. (1980). Fear in the neighbourhoods: an investigation of the impact of crime. *British Journal of Psychology*, July, 160-189.
- 16-Carp, F., Zawadski, R., and Shokron, H. (1976). Dimensions of urban environmental quality. *Environment and Behavior*, 8 (2), 239-264.
- 24-BABA, Y. and AUSTIN, D. M. (1989) Neighborhood environmental satisfaction, victimization, and social participation as determinants of perceived, neighborhood safety, *Environment and Behavior*, 21(6), pp. 763-780.
- 25-White, M., Kasl, S. V., Zahner, G. E. P., and Will, J. C. (1987). Perceived crime in the neighborhood and mental health of women and children. *Environment and Behavior*, 19 (5), 588-613.
- 26-Carp, F. M., & Carp, A. (1982). Perceived environmental quality of neighbourhoods: Development of assessment scales and their relation to age and gender. *Journal of Environmental Psychology*, 2, 295-312.
- 27-Cook, J. (1983). Citizen response in a neighborhood under threat. *American Journal of Community Psychology*, 11 (4), 459-471.
- 28-Bachrach, K. M., and Zautra, A. J. (1985). Coping with a community stressor: the threat of a hazardous waste facility. *Journal of Health and Social Behavior*, 26 (june), 127-141.
- 29-Dravnieks, A., and O'Neill, H. J. (1979). Annoyance potentials of air pollution odors. *American Industrial Hygiene Association Journal*, 40 (2), 85-95.
- 30-Howarth, H. V. C., and Griffin, M. J. (1990). The relative importance of noise and vibration from railways. *Applied Ergonomics*, 21 (2), 129-134.

یادداشتها

- ¹ Ambient stressors
² Global
³ Aversive
⁴ One Sample T test
⁵ Leven's Test